

3.7. Büntetés-végrehajtási intézményekben, idegenrendészeti központokban végzett pszichológiai tevékenység

3.7.1. A résztvékenység célja:

Pszichológiai eszközökkel és módszerekkel segíteni a zárt intézményeken belüli emberi viszonyok pozitív alakulását a saját személyi állomány mentális egészségének fenntartását, javítását illetve munkaképességének megőrzését, humán szolgáltatások szervezésével és végzésével hozzájárulni az alapfeladatok feltételrendszerének biztosításához, a fogva tartottakkal illetve idegenrendészeti jogszabályok rendelkezései alapján személyes szabadságukban korlátozott külföldiekkel történő foglalkozás segítségével az érintettek mentális gondozása, kezelése, ellátása, valamint az észlelt patológiás vagy a megszokottól eltérő viselkedésmódok feltárásával hozzájárulni a rendkívüli események megelőzéséhez, szükség esetén közreműködni pszichológiai eszközökkel a kialakult válsághelyzetek megoldásához.

3.7.2. Feladatok:

3.7.2.1. Saját állomány irányába:

- pszichológiai alkalmasság-vizsgáló és szűrő tevékenység (felvételi, általános, rendszeres, célzott, időszakos alkalmasság-vizsgálatok, a munkakör specifikumainak megfelelően),
- az állomány pszichikai felkészítésének pszichikai kondíciójuk megőrzésének segítése a pszichológiai szakterület szolgáltatásainak nyújtásával,
- a személyi állomány speciális pszichológiai felkészítése, általános és rendkívüli helyzetek kezelése,
- deviáns jelenségeket szűrő és megelőző krízisintervenció egyéni és szervezeti tanácsadó tevékenység végzése,
- az emberi viszonyok (munkahelyi, szervezeti, családi, környezeti stb.) pszichológiai vizsgálata, kutatása, konfliktusok megelőzése és kezelése,
- személyiségfejlesztő munka végzése segítségnyújtás a vezetők részére az emberekkel való foglalkozáshoz, a csoportok, közösségek fejlesztéséhez,
- a vezetői tevékenység segítése a szakterület szakmai eszközeivel. (szakvélemények, javaslatok, szakmai anyagok készítése, felkészítés, stb.),
- a pszichológiai szakterület eredményeinek, tapasztalatainak módszereinek népszerűsítése, a pszichológiai kultúra terjesztése,
- együttműködés külső és belső szervekkel, intézményekkel.

3.7.2.2. A BV Intézményben fogva tartottak illetve az idegenrendészeti jogszabályokrendelkezései alapján személyes szabadságukban korlátozott külföldiek irányába:

- a pszichológiai statusuk alakulásának figyelemmel kísérése, szükség esetén vizsgálatuk, javaslattétel illetve közreműködés a pszichés egyensúly megőrzésében illetve helyreállításában a társadalomba történő visszailleszkedés elősegítése,
- a pszichológiai és mentális gondozásuk, kezelésük, ellátásuk,

- krízishelyzetek kialakulásának megelőzése és kezelése,
- a konfliktusok, rendkívüli események jelző tüneteinek azonosítása, javaslattétel intézkedésekre a megelőzés érdekében, szükség esetén közreműködni pszichológiai eszközökkel a válságok kezelésében (éhségstrájk, szökés, túszejtés, tárgyalás stb.)
- a BV. intézményekben szakvélemények készítése, speciális nevelési csoportba történő be és kihelyezés, önkárosító cselekményt követően, jutalmazás stb. esetében
- a külföldi állampolgárok részére a multikulturális tanácsadás keretében tájékoztatás, információnyújtás,
- javaslattétel az elhelyezési viszonyok fejlesztésére, humanizálására,
- kapcsolatok kialakítása és fenntartása egyházakkal, karitatív és humán szervezetekkel, egészségvédő intézményekkel.

3.7.3. Kompetenciák

3.7.3.1. A Büntetés végrehajtási intézetekben:

A szervezet struktúrájából adódóan a pszichológus hivatali alá-fölérendeltségi viszonyok között tevékenykedik, alárendeltségébe nem tartozik senki, felettese a Fogvatartási Ügyek osztályvezetője, illetve annak előjárói.

A pszichológus kapcsolatot tart az intézet egészségügyi osztályvezetőjével, biztonsági tisztjeivel, körletfelügyelőkkel, szoros munkakapcsolatot ápol a nevelőkkel, vezető nevelőkkel.

Intézetén kívüli kapcsolattartásában az ideggyógyász szakorvos, valamint az Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézet szakemberei jelennek meg.

Szakmai kapcsolatként számottevő még a büntetés-végrehajtásnál dolgozó pszichológusokkal való szakmai konzultáció, melyre szervezeti keretet a Bv. OP. Fogvatartási Ügyek Főosztálya biztosít.

3.7.3.2. A Határőrség idegenrendészeti központjaiban

A pszichológusok a Humán főosztály részeként az Egészségügyi és pszichológiai osztály (alosztály) keretében annak alárendeltségébe tartoznak. Közvetlen felettesük az Egészségügyi és pszichológiai osztály (alosztály) vezetője. A pszichológusok szakmai munkáját a Határőrség Országos Parancsnokság Egészségügyi és Pszichológiai osztály pszichológusi szakterülete szakirányítja. A szakterület szakmai felügyeletét a BMKKI szervezetében létesült szakmai felügyeleti osztály látja el. A pszichológiai munkaformák kialakítására és a tevékenység végzésére team jelleg a jellemző. A határőr igazgatások pszichológusai és pszichológiai asszisztensek kapcsolatot tartanak a következő szervekkel, szervezetekkel, illetve képviselőkkel:

- A idegenrendészeti központok vezetői és beosztott állományával és a különböző belső szakmai szervekkel a feladat jellegétől függően
- Egészségügyi szervekkel, intézményekkel
- BM Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal menekültügyi szerveivel (ügyosztályok, befogadó állomások)
- Emberjogi Szervezetekkel, Vöröskereszttel, Karitatív szervezetekkel
- Egyházak képviselőivel
- Befogadó állomások, fegyveres és rendvédelmi társszervek pszichológusaival
- Tolmácsokkal

- Külső főiskolások hallgatóival terepgyakorlatok esetén

A külső együttműködések keretei, tartalmi kérdései munkaformái, idő intervalluma szerződésben rögzítettek, amelyet a munkáltató köt országos vagy helyi szinten.

A belső és külső együttműködési feladatok a pszichológusok munkaköri leírásában, valamint a belső szabályzóknak meghatározottak. A munkamegosztás döntően team jellegű

3.7.4. Metodológia, ajánlott módszerek

1. Fogadóóra

A segítő szolgálatok szakirányú rendelésének felel meg, tartalma ezzel megegyezik. A szervek, szervezetek székhelyén előre meghatározott helyen és időben, a munkatervben szerepeltetve, heti rendszerességgel, egyeztetés alapján, illetve az állomány tájékoztatása után kerül megtartásra, illetve szükség esetén rendkívüli igény szerint is. A fogadóóra lehetőség biztosítása arra, hogy egyéni jelentkezés, vagy parancsnoki kezdeményezés alapján a szervezethez tartozó személy vagy hozzátartozója mentálhigiénés problémáit elmondhassa, azok megoldásához segítséget kérhessen.

A külföldiek számára megtartott fogadóóra hasonlóképpen kerül megtartásra tolmács igénybevételével, illetve szükség esetén a pszichológus személyes biztonságának megteremtése céljából személyi biztosítással.

2. Pszichológiai rehabilitáció

Az egészségügyi szakterületekkel együttműködésben, a megfelelő háttérintézmények bevonásával kialakított tevékenységek, melyek az egyén pszichikai képességeinek helyreállítását célozzák meg.

3. Csoportfoglalkozások, tréningek

A tréninget, mint meghatározó képzési formát külső szakemberek, illetve a pszichológiai szakterület munkatársai bevonásával kell tervezni és végrehajtani. A szakterület által tartandó tréningeket a képzések, továbbképzések rendszerébe be kell építeni. A idegenrendészeti központ személyi állományának vezetett tréningek elsősorban a stresszkezelés, személyiségfejlesztés, kommunikációkézség fejlesztés, konfliktus kezelés, válsághelyzetek kezelése alapelemekre épül, beépítve a megtörtént események tapasztalatait az esettanulmányok tanulságait, valamint az egyéb vonatkozó kutatási és vizsgálati anyagok észrevételeit.

4. Konzultáció, tanácsadás, pszichológiai szakterületi munkát érintő kérdésekben

Szakirányú segítségnyújtás, főként a beosztott állománnyal rendelkező parancsnokok, vezetők részére, melynek célja a személyiségformáló tevékenység szakmai hatékonyságának javítása, az állománnyal folyó humán jellegű foglalkozás segítése.

Igény szerint, de évente legalább egy alkalommal végre kell hajtani, a munkatervben előzetesen tervezni kell.

5. Ismeretterjesztő és felvilágosító előadások, tájékoztatók

A szakirányú segítségnyújtásnak az a formája, ahol meghatározott állománykategóriák részére ismeretek közlése történik meg határozott cél elérése érdekében. Egyes szakterületre vonatkozó speciális ismeretek feldolgozása és átadása a résztvevők általános és szakmai műveltségének, tájékozottságának bővítése céljából. A tájékoztatókat a szakterületüket

érintően a pszichológiai szakterület munkatársai a munkatervben meghatározottak alapján vagy felkérésre tartják meg.

6. Alkalmasság-vizsgálatok

(Felvételi, általános, időszakos, célzott és rendszeres vizsgálatok)

A vizsgálatok rendje belső szabályozóknak megfelelően kerül kialakításra. A kidolgozott pályatükör és munkaprofilok alapján az egyes beosztásoknak megfelelően a pszichikai követelmények, kritériumrendszer figyelembevételével kerül végrehajtásra. Főbb tartalmi elemi: személyiség, képesség vizsgálat, műszeres vizsgálatok, exploráció. Az alkalmasság-vizsgálatok tesztrendszere a Magyarországon érvényben lévő tesztrendszerekre épül és standardjai a szervezethez igazítottak.

7. Esettanulmányok

Feltárják, és írásba foglalják egy adott esemény háttérében húzódó közvetlen és közvetett pszichológiai és szociális okokat, melyek az eset létrejöttének dinamikájában szerepet játszottak.

Az esettanulmány tartalma:

- az esemény tárgya,
- az eset részletes körülményei,
- az eset szakterületi (munkahelyi) háttére,
- az esettel összefüggésbe hozható pszichológiai, családi, szociális háttér, illetve egyéb külső körülmények,
- az eset összefüggése a felvételi alkalmassági vizsgálattal és a szűrések eredményeivel,
- a tapasztalatok összegzése,
- parancsnoki intézkedés,
- következtetések, célszerű prevenciók és pszichológiai szakterületi feladatok.

Az esettanulmányban nem szerepelhetnek személyes és különleges adatok, oly módon, hogy az érintett személyazonossága megállapítható legyen.

Az esettanulmányban, statisztikai és tudományos jellegű anyagokban az érintettel kapcsolatos egészségügyi (értelmi és pszichikai) állapotára, valamint személyére vonatkozó adatok az érintett írásos hozzájáruló nyilatkozatával szerepeltethetők.

A idegenrendészeti központban bekövetkezett rendkívüli események pszichológiai vizsgálatánál a következő szempontokat kell figyelembe venni:

- a pszichológust be kell vonni az események pszichológiai háttérének feltárásába,
- az eseményekről készítsen esettanulmányt az alábbi szempontok alapján:
 - az esemény tárgya,
 - az esemény körülményei,
 - az eset szolgálati háttére,
 - az eset következményei,

saját állományra és a fogva-tartott állományra vonatkozóan

- következtetések,
- folyamatos elemzés,
- felkészítési lehetőségek, feladatok,
- szervezési és technikai javaslatok,
- prognózis.

Az esettanulmányok tapasztalatait célszerű feldolgozni a szakmai, vezetői tevékenységben, illetve beépíteni a képzés, felkészítés rendszerébe.

8. Felmérések és kutatások

Megrendelés, vagy saját kezdeményezés alapján felmerülő témában kerülhet sor felmérésre vagy kutatásra, előírt formai követelményekkel.

Az alaptudományok által megkövetelt feltételek szerint előzetes tervek alapján, számítógépes feldolgozásra alkalmas vizsgálati anyagok kidolgozásával (adatok felvétele és feldolgozása alapján) tudományos igényességű megállapítások megtétele, a vezetői döntések előkészítése érdekében.

9. Vezetői, parancsnoki munkát segítő kiadványok

A parancsnoki munkát segítő személyiségformálásra vonatkozó tevékenységek fejlesztése érdekében szakirányú ismeretek és módszerek átadása. Írásos-, vagy hanganyagok, audiovizuális anyagok készítése, megrendelése, a hasznosítás helyére történő eljuttatása.

10. Telefonos lelki segély és tanácsadó szolgáltatás

A pszichológiai szakterület munkaidőben telefonon, pszichológiai területtel összefüggő segítői, tanácsadói szolgáltatást nyújt elsősorban a személyi állomány és családtagjai részére.

11. Esetmegbeszélés

A pszichológiai szakterület munkatársai szakmai fejlődése, munkavégzésének kontrollja érdekében kerül megtartásra. Tanulási folyamat, melyben a munkatársak munkamódot tanulnak arra vonatkozóan, hogy hogyan kell különböző szempontokat érvényesíteni az eset elemzésében, megközelítésében. Ebben a munkában felhasználhatnak élő, lezárt, vagy kifejezetten erre a célra kiválasztott, esetleg szakirodalmi esetet is, ahol megpróbálják az esettel kapcsolatos munkát algoritmusokra bontani.

12. Önsegítő csoportok

Önkéntes, szolidaritáson alapuló, azonos probléma kezelésére, feldolgozására szervezett egyének csoportja. A tagok segítik egymást, tevékenységük a személyességre, együttműködésre, kölcsönös empátiára épül.

13. Módszertani foglalkozások

A pszichológiai szakterületi munka végzésével összefüggő elméleti és módszertani kérdések megismertetésére, különböző állománycsoportok részére szervezett foglalkozások.

14. Pszichológiai programok

A pszichológiai szolgáltatások igény és lehetőség szerint az alábbi programok keretében kerülnek megvalósításra a fenti munkaformák mellett, azokkal összhangban.

- a szolgálati feladatok ellátását segítő programok,
- vezetést segítő programok,
- az állomány humán kiszolgálásának programjai,
- speciális célprogramok.

15. Pszichológiai konferencia

A szakmai tapasztalatok tudományos feldolgozására, széleskörű megismertetésére szervezett konferencia.

3.7.5. Jogi, etikai vonatkozások

A pszichológusok munkáját etikai és a személyes adatok terén a pszichológusok szakmai etikai kódexe szabályozza. Ezen kívül a szakmai titoktartási kötelezettségen túlmenően kötelesek az állami, szolgálati és magántitok védelmére is. A munkavégzés jogi feltételei az adott szervezet, intézet által kiadott munkaköri leírás szabályozza.

- A pszichológusok munkáját, feladatrendszerét, alkalmazott eszközeit és egyéb, a munkakörrel összefüggő kérdéseket a Határőrségnél az Országos parancsnok által kiadott Humán Szabályzat rögzíti, amelyben az Etikai Kódex előírásai is mellékletben szerepelnek. A fegyveres, belügyi szerveknél a felvételi és egyéb alkalmasság-vizsgálatok rendjét és követelményeit a 21/2000. BM-INM-TM. Együttes rendelet szabályozza és rögzíti. Ezen rendelet előírja, hogy a pszichológiai vizsgálatokat szakpszichológus végezheti.
- A pszichológiai szakterület végzi a hivatásos, szerződéses, köztisztviselői és közalkalmazotti állományba jelentkezők pszichológiai vizsgálatát, valamint a hivatásos állományban lévő dolgozók időszakos alkalmassági vizsgálatát.
- A vizsgálatokkal kapcsolatosan a szakterület személyes és különleges adatot kezel.
- Felvétel esetén az adatokat a pszichológiai szakterület kezeli.
- A pszichológiai szakterületnél adatvédelmi nyilvántartást kell vezetni.
- Az adatokhoz illetéktelen személy hozzáférhetetlenségét biztosítani kell, ezeket csak az adatkezelésre jogosult személyek kezelhetik. Számítógépes adatkezelés esetén jelszóval kell biztosítani a hozzáférhetetlenséget.
- A pszichológiai szakterület különleges adatot szolgáltatathat a egészségügyi szakterületnek és személyes adatot az illetékes személyügyi szervnek.

- Az alkalmasság megállapítása után a vizsgálat során keletkezett iratokat az egészségügyi és a hozzájuk kapcsolódó személyes adatok kezeléséről és védelméről szóló 1997. évi XLVII. törvény alapján az egészségügyi dokumentáció részeként a pszichológiai szakterület kezeli.
- Az eljárások során keletkezett különleges adatok a törvényi előírások betartása mellett kutatásokra korlátlanul felhasználhatók, ha személyi azonosításra alkalmatlanná tételük megtörtént (2 fős bizottság jelenlétében), s ez a nyilvántartókönyvbe bejegyzésre került.
- A vizsgálatok során keletkezett vizsgálati anyagokat alkalmatlanság esetén kérésre az érintettnek át kell adni, vagy 60 napon belül személyazonosításra alkalmatlanná kell tenni.
- Az adatok nyilvántartása nyilvántartási számmal ellátott iktatókönyvben történik, mely alkalmas statisztikai adatok szolgáltatására az adatvédelmi felügyelő felé.

3.7.6. A külföldiek beutazásáról és tartózkodásáról

szóló 2001. évi XXXIX. törvény 2002. január 01-én hatályba lépését követően a külföldiekre vonatkozó kötelező tartózkodási hely kijelölésének, illetve visszautasításának, az őrizetbe vétel szabályai jelentősen változnak. A külföldi kijelölt tartózkodási helyen a BM Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal által üzemeltetett közösségi szállásokon, míg őrizetben – annak módozatától függően – lehet BV Intézetben, vagy a Határőrség által fenntartott és üzemeltetett idegenrendészeti fogdában.

Az eljárás alá vont külföldiekkel kapcsolatos pszichológiai feladatok, munkaformák, munkamódszerek várhatóan jelentősen nem változnak. Viszont számolni kell a tevékenységet végző pszichológusok szervezetben elfoglalt helyének, szerepének alárendeltségének és kompetenciájának jelentős arányú változásával, párhuzamosan az illegális migránsok számának várható növekedésével, amely így együtt a munka volumenét jelentősen hatványozni fogja.